

Rijden onder invloed in de provincie Gelderland, 1996-1997

Ontwikkeling van het alcoholgebruik door automobilisten in weekendnachten

R-97-64

M.P.M. Mathijssen

Leidschendam, 1998

Stichting Wetenschappelijk Onderzoek Verkeersveiligheid SWOV

Documentbeschrijving

Rapportnummer: R-97-64
Titel: Rijden onder invloed in de provincie Gelderland, 1996-1997
Ondertitel: Ontwikkeling van het alcoholgebruik door automobilisten in weekendnachten
Auteur(s): M.P.M. Mathijssen
Onderzoeksmanager: Mr. P. Wesemann
Projectnummer SWOV: 52.630
Opdrachtgever: Ministerie van Verkeer en Waterstaat, Directoraat-Generaal Rijkswaterstaat, Adviesdienst Verkeer en Vervoer, Hoofdafdeling Basisgegevens

Trefwoord(en): Drunkenness, driver, night, blood alcohol content, weekend, police, surveillance, age, man, woman, enforcement (law), publicity, legislation, behaviour, Netherlands.

Projectinhoud: Dit rapport doet verslag van onderzoek naar het alcoholgebruik van automobilisten in de provincie Gelderland, in vrijdag- en zaterdagnachten van het najaar van 1997.

Aantal pagina's: 16 + 11 blz.
Prijs: f 17,50
Uitgave: SWOV, Leidschendam, 1998

Stichting Wetenschappelijk Onderzoek Verkeersveiligheid SWOV
Postbus 1090
2260 BB Leidschendam
Telefoon 070-3209323
Telefax 070-3201261

Inhoud

1.	<i>Inleiding</i>	4
2.	<i>Opzet en uitvoering van het onderzoek</i>	6
2.1.	Opzet	6
2.2.	Steekproef	6
2.3.	Uitvoering	6
2.4.	Statistische analyse	7
3.	<i>Resultaten van het onderzoek</i>	9
3.1.	Alcoholgebruik naar dag van het weekend (tabel 1)	9
3.2.	Alcoholgebruik naar dag en onderzoeksgebied (tabel 2)	10
3.3.	Alcoholgebruik naar dag en tijdstip (tabel 3)	10
3.4.	Alcoholgebruik naar geslacht en leeftijd (tabel 4)	10
3.5.	Herkomst van overtreders (tabel 5)	12
3.6.	Alcoholgebruik naar politieregio (tabel 6)	12
3.7.	Enquêteresultaten	12
4.	<i>Conclusies en aanbevelingen</i>	14
4.1.	Politietoezicht	14
4.2.	Voorlichting en educatie	15
4.3.	Verlaging van de wettelijke limiet voor jongeren	15
	<i>Bijlage 1 Enquêteformulier</i>	17
	<i>Bijlage 2 Toelichting WPM-analyse</i>	19
	<i>Bijlage 3 Tabellen 1 t/m 6</i>	21

1. Inleiding

Evenals in de jaren 1989 tot en met 1996 heeft de SWOV in 1997, in nauwe samenwerking met de drie Gelderse politieregio's, het alcoholgebruik van automobilisten in Gelderland geïnventariseerd.

Het belangrijkste doel van het SWOV-onderzoek is het vaststellen van ontwikkelingen in het alcoholgebruik van de Gelderse automobilisten en het opsporen van perioden, gebieden en groepen bestuurders met een verhoogd alcoholgebruik en/of een verhoogd risico op een alcoholongeval.

Het nauwkeurig volgen van ontwikkelingen in het alcoholgebruik in het verkeer is voor het beleid van wezenlijk belang, omdat een relatief kleine toename van het rijden onder invloed al ernstige gevolgen voor de verkeersveiligheid kan hebben. Gegevens over eventuele speciale probleemgroepen of probleemgebieden kunnen worden gebruikt bij het opzetten van toezicht- en voorlichtingscampagnes rond alcoholgebruik in het verkeer.

Alcoholgebruik in het verkeer heeft een sterk negatieve invloed op de ongevalskans en de ernst van het letsel. Geen enkele andere enkelvoudige factor is als ongevalsoorzaak zo belangrijk als alcoholgebruik. Bestrijding van alcohol in het verkeer is dan ook terecht een speerpunt in het verkeersveiligheidsbeleid. En er is reden om de aandacht niet te laten verslappen: na een sterke vermindering van het rijden onder invloed vanaf het midden van de jaren tachtig was er in de eerste helft van de jaren negentig weer sprake van een geleidelijke toename. In 1991 was in weekendnachten 3,9% van de Nederlandse automobilisten onder invloed, in 1992 4,0%, in 1993 4,2% en in 1994 zelfs 4,9%.

Daarna is het alcoholgebruik weer licht afgenomen: 4,7% overtreders in 1995 en 4,4% in 1996. Deze daling viel samen met een geleidelijke toename van het politietoezicht. Desalniettemin zijn er in 1996 naar schatting minimaal 235 verkeersdeelnemers overleden en circa 2.000 in het ziekenhuis opgenomen als gevolg van alcoholongevallen. De maatschappelijke kosten van de alcoholonveiligheid bedroegen in 1996 naar schatting circa twee miljard gulden.

Veranderingen in het alcoholgebruik van verkeersdeelnemers en daarmee samenhangende veranderingen in de verkeersveiligheid zijn in Nederland alleen door middel van gedragsmetingen binnen redelijke termijn te detecteren. Ongevallengegevens lenen zich minder goed voor dit doel; zij zijn niet alleen onvolledig maar ook in hoge mate onbetrouwbaar. Enquêtegegevens zijn voor het vaststellen van alcoholgebruik door automobilisten ook minder goed bruikbaar, omdat mensen nu eenmaal niet erg betrouwbaar rapporteren over hun eigen gedrag, zeker niet als er min of meer een taboe op dat gedrag rust. Men is dan sterk geneigd sociaal wenselijke antwoorden te geven. Bij vroeger rij- en drinkgewoontenonderzoek werden beweerd en feitelijk gedrag gelijktijdig onderzocht; de discrepanties waren vaak zeer groot.

Sinds 1970 voert de SWOV in nauwe samenwerking met de politie bijna elk najaar een onderzoek uit naar het alcoholgebruik van de Nederlandse automobilisten, het onderzoek 'Rij- en drinkgewoonten'. Dit is een zogenaamd standaardonderzoek, dat het mogelijk maakt ontwikkelingen in het alcoholgebruik van automobilisten van jaar tot jaar op de voet te volgen.

De metingen worden uitgevoerd in vrijdag- en zaterdagnachten. Het onderzoek in Gelderland maakt deel uit van dat landelijke onderzoek. De opdracht voor het onderzoek is aan de SWOV verleend door de Hoofdafdeling Basisgegevens van de Adviesdienst Verkeer en Vervoer van Rijkswaterstaat.

De onderzoeksgroep (automobilisten) en de onderzoekstijdstippen (weekendnachten) zijn indertijd uitgekozen op grond van hun grote bijdrage aan de alcoholonveiligheid. Bij tweederde van de geregistreerde alcoholongevallen in Nederland is het een automobilist die alcohol heeft gebruikt. En in weekendnachten gebeuren relatief veel alcoholongevallen: de vrijdag- en zaterdagnacht, die samen 7% van de totale week uitmaken, nemen 28% van de geregistreerde alcoholongevallen voor hun rekening. Andere perioden van de week met een relatief grote alcoholonveiligheid zijn de donderdag- en zondagnacht, de vrijdag-, zaterdag- en zondagavond (tussen 16.00 en 22.00 uur) en de zondagochtend (tussen 4.00 en 10.00 uur): 40% van de ernstig gewonde alcoholslachtoffers in 21% van de week.

Het onderzoek heeft een unieke tijdreeks gegevens over het alcoholgebruik van Nederlandse automobilisten opgeleverd. Die gegevens zijn zowel voor landelijk als regionaal verkeersveiligheidsbeleid van belang. Behalve in schriftelijke verslagen aan de landelijke en regionale opdrachtgevers worden de resultaten ook opgenomen in BIS-V, het geautomatiseerde Beleids-InformatieSysteem over ontwikkelingen in een aantal belangrijke aandachtsgebieden voor het verkeersveiligheidsbeleid. Door de grote omvang van de steekproef zijn betrouwbare uitspraken mogelijk over ontwikkelingen in het alcoholgebruik, niet alleen op landelijk, maar ook op provinciaal niveau.

De feitelijke uitvoering van het onderzoek gebeurt door controleteams van de politie, volgens richtlijnen die de SWOV heeft opgesteld. Zonder de medewerking van de politie zou het huidige onderzoek niet mogelijk zijn. De SWOV is de politie dan ook erkentelijk haar medewerking.

Naast de metingen van het alcoholgebruik van automobilisten voert de SWOV sinds 1993 een korte enquête uit onder de contactpersonen bij de politie. Die is bedoeld om enig inzicht te krijgen in de aard en omvang van het politietoezicht en in eventuele veranderingen daarin. De vragenlijst is als *Bijlage 1* in dit verslag opgenomen.

2. Opzet en uitvoering van het onderzoek

2.1. Opzet

Het onderzoek naar het alcoholgebruik van automobilisten in Gelderland wordt de laatste jaren steeds uitgevoerd door acht controleteams van de politie, zo goed mogelijk verdeeld naar urbanisatiegraad en geografisch gebied c.q. politieregio. De onderzoeksmetingen vinden plaats in vrijdag- en zaterdagnachten in het najaar. Voor het onderzoek in 1997 zijn de metingen uitgelopen tot begin 1998; ze zijn uitgevoerd in de periode van 19 september 1997 tot 11 januari 1998. Vier metingen zijn uitgevoerd in een nacht van vrijdag op zaterdag: in Elburg/Nunspeet, Apeldoorn, de Achterhoek en Over-Betuwe. De vier overige metingen zijn uitgevoerd in een nacht van zaterdag op zondag: in Ede e.o., Arnhem, Nijmegen en de Bommelerwaard.

Elk politieteam voert in principe per avond/nacht alcoholcontroles uit op zes verschillende locaties, die in overleg met de SWOV zijn uitgekozen. Op iedere locatie wordt drie kwartier achtereenvolgende gecontroleerd, waarna het team zich verplaatst naar de volgende locatie.

Bij de controles houdt de politie willekeurige automobilisten staande, die een blaastest moeten afleggen op een draagbare elektronische ademtester. Bij het onderzoek wordt gebruik gemaakt van testers met cijfermatige uitlezing van een exact BAG-promillage (BAG = bloedalcoholgehalte; de wettelijke BAG-limiet ligt in Nederland op 0,5 promille). De testers die in 1997 zijn gebruikt, zijn van het fabrikaat Dräger, type Alcotest 7410+. Voor het gebruik van deze testers heeft het Gerechtelijk Laboratorium van het ministerie van Justitie toestemming verleend.

Van elke geteste automobilist registreert de politie het geslacht, de leeftijd en de uitslag van de test. Van overtreders die op het politiebureau de adem-analyse voor bewijsdoeleinden moeten ondergaan, registreert de politie bovendien de herkomst (dat wil zeggen de plaats waar zij alcohol hebben gebruikt: horecagelegenheid, sportkantine, bezoek of feestje, werk of thuis).

2.2. Steekproef

In vergelijking met 1996 zijn er in 1997 geen belangrijke veranderingen aangebracht in de steekproef van Gelderse onderzoeksgebieden. Alleen in de Achterhoek is, als gevolg van een reorganisatie van de politie, een onderzoekslocatie in Ruurlo vervangen door een locatie in Groenlo.

2.3. Uitvoering

De uitvoering van het onderzoek in Gelderland was problematischer dan in voorgaande jaren.

In Apeldoorn is de controle op de laatste locatie vervallen als gevolg van een gebrek aan transportmiddelen. Hiervoor is gecorrigeerd door de overeenkomstige gegevens uit 1996 aan de steekproef van 1997 toe te voegen; dit betreft dertien records. Verder was de gegevensregistratie niet erg zorgvuldig en zijn geen (anoniem gemaakte) kopieën van ademanalyse-tickets aan de

SWOV verstrekt. Tot slot was gelijktijdig met het controle-team voor het SWOV-onderzoek nog een tweede, rijdend controleteam in Apeldoorn actief. Dit heeft mogelijk geleid tot contaminatie van de SWOV-steekproef: verdachten die door het rijdende controleteam zijn aangehouden, zijn wellicht in de SWOV-steekproef terecht gekomen. Een en ander is de betrouwbaarheid van de Apeldoornse meting niet ten goede gekomen. Het effect op de uitkomsten voor heel Gelderland is waarschijnlijk beperkt. Ook in 1996 verliep de meting in Apeldoorn al niet bepaald probleemloos; de oorspronkelijke meting moest toen zelfs in haar geheel worden overgedaan. In de hele geschiedenis van het SWOV-onderzoek was dat nog maar eenmaal eerder voorgekomen.

In Ede e.o. is de controle op de voorlaatste locatie vervallen doordat een verdachte die zich verzette tegen aanhouding, alle beschikbare politie-capaciteit opeiste. Ook hiervoor is gecorrigeerd door de overeenkomstige gegevens uit 1996 aan de steekproef van 1997 toe te voegen; dit betreft veertien records. Het effect hiervan is waarschijnlijk verwaarloosbaar.

In Nijmegen was de SWOV-meting gepland voor de nacht van 20 op 21 september. Op het moment dat de meting van start moest gaan, bleek echter onvoldoende politiecapaciteit beschikbaar. In overleg met de onderzoekscoördinator van de SWOV heeft de politiecoördinator toen terecht besloten de meting af te gelasten en te bezien of de meting later in het jaar alsnog kon worden uitgevoerd. Dat bleek uiteindelijk pas mogelijk in de nacht van zaterdag 10 op zondag 11 januari 1998. Het is overigens niet waarschijnlijk dat dit de betrouwbaarheid van de Nijmeegse resultaten negatief heeft beïnvloed. Als gevolg van de correcties voor Apeldoorn en Ede e.o. is de oorspronkelijke Gelderse steekproef van 2.510 records met 27 records opgehoogd tot 2.537 records. Dat zijn er 104 meer dan in 1996.

2.4. Statistische analyse

De BAG-waarden van de automobilisten zijn ten behoeve van de analyse ingedeeld in vijf klassen:

1. < 0,2 promille (niet-drinkers);
2. 0,2-0,5 promille (lichte drinkers);
3. 0,5-0,8 promille (lichte overtreders);
4. 0,8-1,3 promille (zwaardere overtreders);
5. > 1,3 promille (zeer zware overtreders).

De indeling in een BAG-klasse gebeurt in principe op basis van de uitslag van de ademtest op straat. Bij de automobilisten die op het politiebureau een ademanalyse voor bewijsdoeleinden hebben ondergaan, is het op straat gemeten BAG zonodig gecorrigeerd. De uitslag van de ademanalyse wordt daartoe eerst ontdaan van zijn correctiefactor. Vervolgens wordt daar een waarde bij opgeteld om te corrigeren voor de afbraak van alcohol in het tijdsbestek tussen de ademtest op straat en de ademanalyse op het bureau. De gemiddelde afbraak bedraagt 0,15 promille per uur.

De verzamelde gegevens zijn geanalyseerd met behulp van het log-lineaire analyseprogramma WPM (Weighted Poisson Model). Met behulp daarvan wordt nagegaan of er in het alcoholgebruik van de bestuurders verschillen bestaan naar jaar, gebied, dag en tijdstip, geslacht en leeftijd. In *Bijlage 2* wordt een korte toelichting gegeven op deze analysemethode.

In het kader van dit onderzoek is tweezijdig getoetst op 5%-niveau: voor een significant effect moet de χ^2 -waarde groter zijn dan 3.84 bij één vrijheidsgraad; de Z-waarde moet groter zijn dan 1.96.

3. Resultaten van het onderzoek

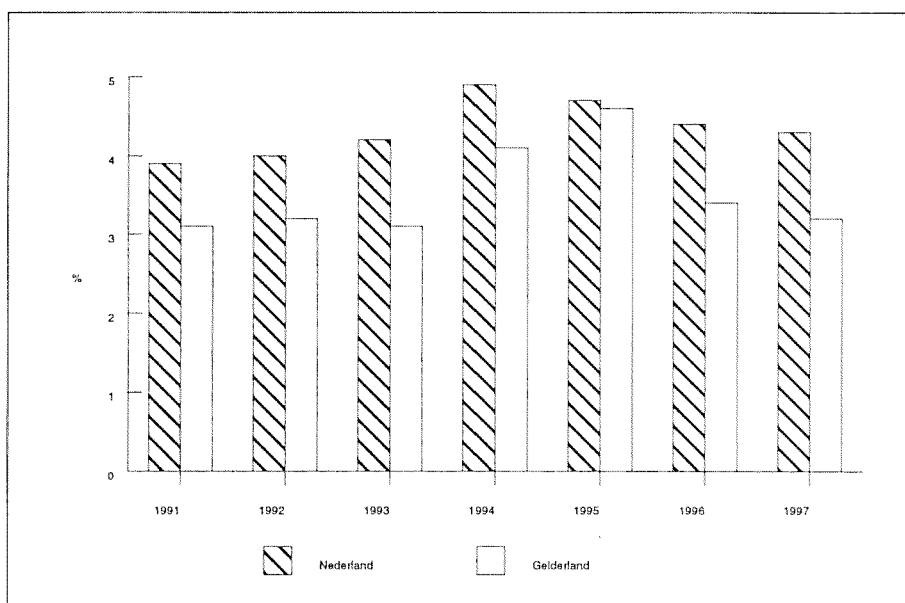
De resultaten van het onderzoek naar het alcoholgebruik van automobilisten in de provincie Gelderland worden in dit hoofdstuk besproken aan de hand van de *Tabellen 1 t/m 6* uit *Bijlage 3*. De Gelderse resultaten van 1997 worden steeds vergeleken met die van 1996 en met de landelijke resultaten van 1997.

3.1. Alcoholgebruik naar dag van het weekend (tabel 1)

In 1997 zijn in Gelderland iets minder drinkers ($BAG \geq 0,2\%$) aangetroffen dan in 1996: respectievelijk 8,0% en 8,3%. Ook het aandeel overtreeders ($BAG \geq 0,5\%$) is licht gedaald: 3,2% in 1997 tegen 3,4% in 1996. Geen van deze beide effecten is echter statistisch significant.

In heel Nederland bedroeg het aandeel overtreeders in het najaar van 1997 4,3%. Het Gelderse percentage van 3,2% wijkt - in gunstige zin - significant af van het landelijke percentage: $\chi^2 = 81.7$ bij $df = 1$; $Z = 9.0$.

In *Afbeelding 1* is de ontwikkeling van het rijden onder invloed in Gelderland en in heel Nederland sinds 1991 weergegeven. Er is in te zien, dat de Gelderse situatie gedurende die hele periode (met uitzondering van 1995, toen er praktisch geen verschil was), in gunstige zin afwijkt van het landelijke beeld.

Afbeelding 1. Ontwikkeling van het aandeel rijders onder invloed in Nederland en de provincie Gelderland, 1991-1997.

Ook het aandeel zeer zware overtreeders ($BAG \geq 1,3\%$) is in Gelderland licht, en niet statistisch significant, gedaald: van 0,7% in 1996 tot 0,5% in 1997. Het landelijke aandeel zeer zware overtreeders bedroeg in 1997 0,6%.

Als we het rijden onder invloed in Gelderland per weekendnacht bezien, blijkt de lichte afname van het alcoholgebruik in 1997 zich uitsluitend in de

vrijdagnacht te hebben gemanifesteerd. In afwijking van het landelijke beeld zijn in de vrijdagnacht minder overtredders aangetroffen dan in de zaterdagnacht (2,8% respectievelijk 3,6%). Ook in 1996 was dat al het geval. Dit verschijnsel is waarschijnlijk geen gevolg van een afwijkend rij- en drinkgedrag in Gelderland, maar van de verdeling van de acht onderzoeksgebieden over de beide onderzoeksnachten.

3.2. **Alcoholgebruik naar dag en onderzoeksgebied (tabel 2)**

De laagste percentages overtredders zijn in 1997, evenals in 1996, aangetroffen in de Achterhoek (1,8% in 1997 tegen 0,8% in 1996) en in Noord-West-Veluwe (1,0% in 1997 tegen 2,4% in 1996). Het hoogste percentage overtredders is in 1997, evenals in 1996, aangetroffen in Apeldoorn (6,0% in 1997 tegen 5,4% in 1996).

3.3. **Alcoholgebruik naar dag en tijdstip (tabel 3)**

Naarmate het later wordt, neemt het aandeel overtredders zowel in de vrijdag als de zaterdagnacht toe. Dit verschijnsel heeft zich de afgelopen jaren niet alleen in Gelderland maar ook in de rest van Nederland voorgedaan. En hoewel het verkeersaanbod sterk afneemt naarmate het later wordt, neemt het rijden onder invloed dan niet alleen procentueel maar ook in absolute zin toe: in 1997 zijn in Gelderland tussen 22.00 en 24.00 uur 19 overtredders betrappt, tussen 0.00 en 2.00 uur 31 en tussen 2.00 en 4.00 uur 32.

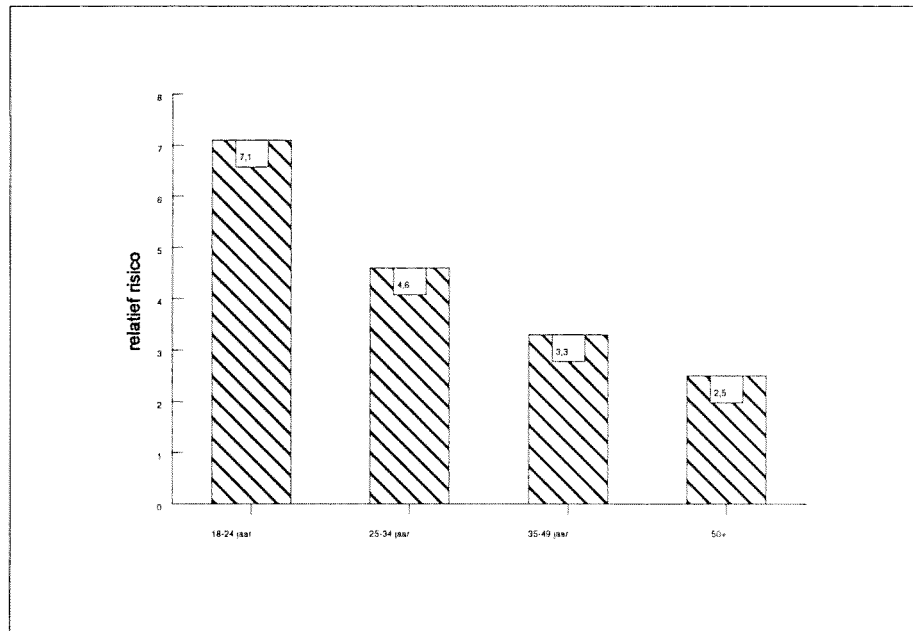
3.4. **Alcoholgebruik naar geslacht en leeftijd (tabel 4)**

Bij de mannen is het rijden onder invloed in Gelderland in 1997 licht afgenomen (van 4,1% in 1996 tot 3,6% in 1997), terwijl het bij de vrouwen juist licht is toegenomen (van 1,7% tot 2,3%). Deze effecten zijn niet statistisch significant. Het verschil tussen mannen en vrouwen was in Gelderland in 1997 iets kleiner dan in heel Nederland, waar 5,0% van de mannen en 2,6% van de vrouwen met teveel alcohol op achter het stuur zat.

De hoogste percentages overtredders zijn in 1997 in Gelderland aangetroffen bij mannelijke bestuurders onder de 25 (4,2% overtredders) en boven de 50 jaar (4,4% overtredders). Dat is opmerkelijk, omdat deze beide leeftijdsklassen in het verleden juist altijd het minst onder invloed reden, en dat in heel Nederland in 1997 nog steeds deden. Maar ook in heel Nederland lijkt zich een kentering voor te doen in het rij- en drinkgedrag van met name jonge mannen: het aandeel overtredders in deze categorie is toegenomen van 3,1% in 1996 tot 3,9% in 1997.

De laagste percentages overtredders zijn in 1997 in Gelderland aangetroffen bij vrouwelijke bestuurders in de leeftijdsklassen die bij de mannen juist het hoogst scoorden: onder de 25 (1,2% overtredders) en boven de 50 jaar (in het geheel geen overtredders). Zowel in Gelderland als in heel Nederland scoren deze beide categorieën traditioneel de laagste percentages overtredders.

De toename van het rijden onder invloed door jonge mannelijke bestuurders in Gelderland (en de rest van Nederland) is zorgwekkend vanwege het sterk verhoogde ongevalsrisico van jonge bestuurders na alcoholgebruik. In Afbeelding 2 is die risicotoename grafisch weergegeven.

Afbeelding 2. *Toename van het ongevalsrisico van automobilisten bij een BAG > 0,5‰, per leeftijdsklasse (berekend op basis van ongevalsgegevens over 1996; risico bij BAG < 0,5‰ = 1).*

De relatieve risico's zijn berekend door de volgende grootheden aan elkaar te relateren:

- de aandelen van de verschillende leeftijdsklassen in de bestuurders die in weekendnachten niet respectievelijk wel onder invloed van alcohol aan het verkeer deelnamen;
- de aandelen van de verschillende leeftijdsklassen in de bestuurders die in weekendnachten niet respectievelijk wel onder invloed van alcohol bij ernstige verkeersongevallen betrokken waren.

Er is geen reden om aan te nemen, dat de relatieve risico's in Gelderland zouden afwijken van die in heel Nederland. Het berekenen van relatieve risico's voor Gelderland is weinig zinvol, omdat de absolute aantallen ernstige alcoholongevallen daarvoor uit statistisch oogpunt te klein zijn.

Behalve met een sterke risicotename als gevolg van alcoholgebruik hebben jonge bestuurders te kampen met het feit dat zij ook in nuchtere toestand al een veel grotere kans op een ongeval hebben dan oudere bestuurders. Deze combinatie van factoren leidde in 1996 tot een schrikbarend groot aantal mannen tussen de 18 en 24 jaar die in Nederland slachtoffer werden van een alcoholongeval. Van alle overleden en in het ziekenhuis opgenomen slachtoffers van alcoholongevallen behoorde 24% tot deze categorie, die slechts 5% van de Nederlandse bevolking uitmaakt. Hun aandeel in de slachtoffers van verkeersongevallen waarbij geen alcoholgebruik in het spel was, bedroeg in 1996 12,5%.

In 1997 was 70% van alle gecontroleerde bestuurders in Gelderland van het mannelijk geslacht, tegen 71% in 1996. In heel Nederland bedroeg in 1997 het aandeel mannelijke bestuurders 72%.

3.5. Herkomst van overtredders (tabel 5)

De herkomst van overtredders wordt geregistreerd vanaf een BAG van 0,7 promille. Dat is de ondergrens waarbij een automobilist wordt overgebracht naar het bureau om de ademanalyse voor bewijsdoeleinden te ondergaan. De herkomstverdeling van de 54 bestuurders die in 1997 een BAG $\geq$ 0,7 promille hadden, is als volgt:

- horecagelegenheid (bar, café, restaurant, disco)	59%
- bezoek/feestje	22%
- werk/thuis	9%
- sportkantine	4%
- overig/onbekend	6%

Ten opzichte van 1996 zijn er in Gelderland geen belangrijke veranderingen in de herkomstverdeling opgetreden. Ook in de rest van Nederland blijkt steeds ruim de helft van alle overtredders uit een horecagelegenheid te komen.

3.6. Alcoholgebruik naar politieregio (tabel 6)

In 1997 waren er iets grotere verschillen te constateren tussen het rijden onder invloed in de drie Gelderse politieregio's dan in 1996. Dat komt doordat in Gelderland-Zuid het aandeel overtredders wat toenam (van 3,3% in 1996 tot 4,0% in 1997), terwijl het in de beide andere politieregio's juist wat afnam (in Noord- en Oost Gelderland van 3,0% tot 2,7% en in Gelderland-Midden van 3,9% tot 3,2%). Overigens was geen van deze veranderingen statistisch significant.

3.7. Enquête-resultaten

Ook in 1997 heeft de SWOV weer een korte telefonische enquête uit-gevoerd onder de politiecoördinatoren van het SWOV-onderzoek. De enquête is bedoeld om een globale indruk te krijgen van het toezicht-niveau en van de aard van het toezicht. De enquête-resultaten per provincie zijn slechts beperkt bruikbaar vanwege de geringe steekproefomvang (in Gelderland acht onderzoeksgebieden). Er zal dan ook pas uitvoeriger over worden gerapporteerd in het landelijke verslag dat na afloop van alle provinciale metingen wordt opgesteld.

De volgende globale resultaten van de Gelderse enquête zijn echter wel het vermelden waard:

- Volgens de contactpersonen van de politie is het toezichtniveau in 1997 in vier onderzoeksgebieden (Arnhem, Bommelerwaard, Elburg/Nunspeet en Apeldoorn) toegenomen, in twee andere (Ede e.o. en Nijmegen) gelijk gebleven en in twee gebieden (Over-Betuwe en de Achterhoek) afgenomen.
- In Nijmegen, Apeldoorn en Arnhem zijn de meeste aselecte alcoholcontroles met grotere teams uitgevoerd (respectievelijk vijftien, tien en acht). In de overige onderzoeksgebieden zijn dergelijke grotere controles sporadisch of in het geheel niet uitgevoerd.
- Aselecte alcoholcontrole door surveillanceteams vond in Apeldoorn en Elburg/Nunspeet vrijwel dagelijks plaats, in de overige onderzoeksgebieden niet of slechts incidenteel.
- Systematische alcoholcontrole onder betrokkenen bij ongevallen vond in 1997 alleen in Arnhem en Elburg/Nunspeet plaats. In de overige onder-

zoeksgebieden werden de betrokken bestuurders voornamelijk gecontroleerd bij voorafgaande verdenking van alcoholgebruik.

In een groot deel van Gelderland stond het politietoezicht op alcoholgebruik in 1997 op een betrekkelijk laag pitje. Apeldoorn vormde een positieve uitzondering, terwijl Nijmegen, Elburg/Nunspeet en Arnhem boven het Gelderse gemiddelde uitstaken. In vergelijking met 1996 is het toezichtniveau gelijk gebleven of licht toegenomen.

4. Conclusies en aanbevelingen

De resultaten van het SWOV-onderzoek in Gelderland laten voor bijna de hele periode 1991-1997 een beeld zien, dat wat gunstiger is dan het landelijke beeld. In 1997 was het aandeel overtreeders in Gelderland nog een fractie lager dan in 1996. Extra positief daarbij is, dat ook het aandeel zeer zware overtreeders licht is afgenomen. In een aantal andere provincies heeft dit laatste verschijnsel zich eveneens voorgedaan. Wellicht heeft de op 1 juni 1996 van kracht geworden administratieve vorderingsprocedure ex art. 130 WVV daarbij een rol gespeeld. Op grond van deze procedure kunnen zware overtreeders en recidivisten worden onderworpen aan een rehabilitatie-programma (de 'Educatieve Maatregel Alcohol en Verkeer') dan wel aan een medisch onderzoek naar hun rijgeschiktheid (veelal leidend tot ongeldigverklaring van het rijbewijs).

Kwantitatieve gegevens om deze veronderstelling te toetsen zijn nog niet voorhanden. Maar het is denkbaar dat deze maatregel niet alleen een grote speciaal-preventieve werking heeft (dat wil zeggen: betrapte zware drinkers effectief uit het gemotoriseerde verkeer kan weren), maar ook nog een zekere generaal-preventieve werking (op potentiële rijders onder invloed die via de media of van kennissen van deze maatregel vernemen).

De licht positieve tendens in Gelderland, die uit het voorgaande valt af te leiden, wordt echter weer teniet gedaan door een toename van het rijden onder invloed door jonge mannelijke bestuurders. Bij jonge bestuurders neemt de ongevalskans na alcoholgebruik immers veel sterker toe dan bij oudere bestuurders.

4.1. Politietoezicht

Het niveau van politietoezicht in Gelderland is in 1997 ongeveer gelijk gebleven aan het niveau van 1996. In geen enkel onderzoeksgebied is de ideale toezichtcombinatie (frequente geplande controles met grotere teams, dagelijkse aselechte controle door surveillance-teams en systematische controle op betrokkenen bij ongevallen) aangetroffen. Maar met name Apeldoorn lijkt daar met ingang van 1 januari 1998 wel goed naar op weg.

De grootste preventieve werking is overigens te verwachten van frequente aselechte controles met grotere teams, zoals binnen- en buitenlandse onderzoeken hebben aangetoond. Het organiseren van dergelijke controles op het niveau van de basiseenheden is echter vaak moeilijk vanwege de beperkte capaciteit die ervoor beschikbaar is. Samenwerking tussen basiseenheden, en zonodig tussen districten, zou het mogelijk maken vaker controleteams met een optimale omvang (van circa tien personen) samen te stellen. Regelmatige kortdurende aselechte controles door surveillanceteams kunnen daarop een nuttige aanvulling vormen, op voorwaarde dat ze echt aselekt en zeer opvallend (voor passerende verkeersdeelnemers) worden uitgevoerd. Ook van systematische controle bij ongevallen kan een zekere generaal-preventieve werking uitgaan, als er in de publiciteit de nodige aandacht aan wordt besteed.

Uit een oogpunt van efficiency verdient het aanbeveling het zwaartepunt van het toezicht te leggen bij die dagen en tijdstippen van de week waarop het

meest onder invloed wordt gereden en ook de meeste alcoholongevallen gebeuren. Naast de vrijdag- en zaterdagnacht (tussen 22.00 en 4.00 uur) waren dat in 1996 in mindere mate ook de donderdag- en zaterdagnacht, de vrijdag-, zaterdag- en zondagavond (tussen 16.00 en 22.00 uur) en de zondagochtend (tussen 4.00 en 10.00 uur).

Ongelukkigerwijs is momenteel op de meeste van die tijdstippen de beschikbare politiecapaciteit betrekkelijk gering, terwijl de nieuwe arbeidstijdenwet dat probleem alleen nog maar groter gemaakt lijkt te hebben.

4.2. Voorlichting en educatie

Vanzelfsprekend moeten ook voorlichting en publiciteit over de gevaren van rijden onder invloed en over het politietoezicht daarop een integraal onderdeel uitmaken van eventuele maatregelen en acties.

Met name jongeren vanaf een jaar of vijftien vormen een belangrijke doelgroep voor educatie en voorlichting. De verantwoordelijkheid daarvoor ligt overigens niet alleen bij de overheid. Ook de producenten van alcoholhoudende dranken en horecaondernemers zouden op dit gebied een actievere rol kunnen en moeten spelen. Landelijk gezien komt immers meer dan de helft van alle rijders onder invloed in weekendnachten uit een horecagelegenheid. We kunnen daarbij een voorbeeld nemen aan België, waar de horeca een belangrijke rol speelt in de zogenaamde Bob-campagnes. Deze campagnes, waarbij kleine beloningen worden uitgereikt, waren in eerste instantie gericht op het vooraf aanwijzen van een alcoholvrije bestuurder onder groepjes uitgaande mensen. Recent zijn de campagnes uitgebreid tot alle horecabezoekers die nog moeten rijden. De horecaondernemer heeft in de Bob-campagnes een stimulerende en tot op zekere hoogte ook controlerende rol.

4.3. Verlaging van de wettelijke limiet voor jongeren

Met name voor jonge bestuurders lijken nieuwe wettelijke maatregelen geïndiceerd vanwege hun sterk verhoogde ongevalsrisico na het gebruik van alcohol. Uit verschillende buitenlandse onderzoeken blijkt dat hun ongevalsrisico al merkbaar toeneemt vanaf BAG-waarden van 0,2‰. Met andere woorden: de huidige wettelijke limiet van 0,5‰ is voor jonge bestuurders niet adequaat.

Vanwege het grote aandeel van vooral jonge mannen in de slachtoffers van alcoholongevallen verdient het aanbeveling voor jonge bestuurders een totaal verbod op alcoholgebruik in de wet op te nemen. De grens bij de ademanalyse voor bewijsdoeleinden moet dan om technische redenen waarschijnlijk op 0,2‰ worden gesteld en de selectiegrens bij ademtesten op straat op 0,5‰ (de huidige selectiegrens is 0,7‰).

De Europese Raad voor Transportveiligheid (ETSC) heeft in februari 1997 een Strategisch Verkeersveiligheidsplan voor de Europese Unie gepubliceerd, waarin voor beginnende bestuurders eveneens een wettelijke limiet van 0,2‰ wordt aanbevolen.

Enquêteformulier

Onderzoeksgebied:

Inwonertal:

Contactpersoon:

A. *Kunt u globaal aangeven, hoe het politietoezicht op alcoholgebruik in het verkeer zich in 1997 heeft ontwikkeld (ten opzichte van 1996):*

☐ toegenomen met	☐ minder dan 50%
	☐ 50-100%
	☐ meer dan 100%
☐ afgenomen met	☐ minder dan 50%
	☐ 50-100%
☐ gelijk gebleven	

B. *Zijn in 1997 in uw toezichtgebied de volgende soorten alcoholcontrole uitgevoerd:*

1. geplande **aselecte** controles met grotere teams:

- ja, namelijk ..... (aantal)
- nee

2. **aselecte** controles tijdens de surveillance:

- ja, (bijna) dagelijks
- ja, incidenteel
- nee

3. alcoholcontrole **bij ongevallen:**

- ja, systematisch
- ja, incidenteel (alleen bij verdenking)
- nee

WPM-analyse biedt de mogelijkheid niet alleen de samenhang tussen twee variabelen (bijvoorbeeld 'jaar * BAG') te toetsen, maar ook die tussen drie of vier variabelen (bijvoorbeeld 'jaar * geslacht * leeftijd * BAG').

Elke variabele is opgedeeld in een beperkt aantal klassen. Ten behoeve van de analyse worden de klassen steeds in twee groepen onderverdeeld (gedichotomiseerd). Per variabele is het aantal opdelingen gelijk aan het aantal klassen minus 1. De klasse(n) met een positief teken wordt/worden steeds vergeleken met de klasse(n) met een negatief teken. Klassen met de waarde 0 worden niet meer in de analyse betrokken.

Bij een variabele als 'geslacht' (twee klassen) is er slechts één vergelijking mogelijk, namelijk tussen mannen en vrouwen. De 'designmatrix' voor de analyse is dan: 1 -1.

De variabele 'leeftijd' is in vier klassen ingedeeld. De designmatrix bevat drie vergelijkingen. Welke dat zijn, hangt af van de vooraf - al dan niet expliciet - geformuleerde hypothesen. In dit geval is op grond van bevindingen in de rest van Nederland gekozen voor de volgende 'design-matrix':

1	-1	-1	1	(jongeren en ouderen versus de middengroepen)
1	0	0	1	(jongeren versus ouderen)
0	1	-1	0	(de groep van 25-35 jaar versus de groep van 35-50 jaar)

Of er significante verschillen in de BAG-verdeling naar geslacht enzovoort bestaan, blijkt uit de chi-kwadraatwaarde die uit de analyse volgt, in combinatie met het bijbehorende aantal vrijheidsgraden (df). De bijdrage van de verschillende klassen aan een eventueel significant effect blijkt uit de standaardscore (= Z-waarde) per deelanalyse.

Het is mogelijk, dat uit een analyse volgt dat er in het geheel genomen geen significante verschillen zijn in de BAG-verdeling naar een bepaald kenmerk (bijvoorbeeld geslacht), maar dat er wel sprake is van een significant speciaal effect (bijvoorbeeld: onder de mannen komen verhoudingsgewijs meer zware overtreeders voor dan onder de vrouwen).

In het kader van het onderzoek naar het alcoholgebruik van automobilisten in de provincie Gelderland is tweezijdig getoetst op 5%-niveau: voor een significant effect moet de χ^2 -waarde groter zijn dan 3.84 bij één vrijheidsgraad; de Z-waarde moet groter zijn dan 1.96.

Bijlage 3

Tabellen 1 t/m 6

- 1a. *Alcoholgebruik naar weekenddag in 1996*
- 1b. *Alcoholgebruik naar weekenddag in 1997*

- 2a. *Alcoholgebruik naar dag en gebied in 1996*
- 2b. *Alcoholgebruik naar dag en gebied in 1997*

- 3a. *Alcoholgebruik naar dag en tijdstip in 1996*
- 3b. *Alcoholgebruik naar dag en tijdstip in 1997*

- 4a. *Alcoholgebruik naar geslacht en leeftijd in 1996*
- 4b. *Alcoholgebruik naar geslacht en leeftijd in 1997*

- 5a. *Herkomst van overtredders naar BAG-klasse in 1996*
- 5b. *Herkomst van overtredders naar BAG-klasse in 1997*

- 6a. *Alcoholgebruik naar politieregio in 1996*
- 6b. *Alcoholgebruik naar politieregio in 1997*

Dag	N	Bloedalcoholgehalte (BAG-%)				
		0,2-0,5	0,5-0,8	0,8-1,3	≥ 1,3	≥ 0,5
Vrijdag	1.057	5,2%	1,7%	0,7%	0,9%	3,2%
Zaterdag	1.376	4,7%	1,8%	1,1%	0,6%	3,5%
Totaal	2.433	4,9%	1,8%	0,9%	0,7%	3,4%

Tabel 1a. Alcoholgebruik naar weekenddag, 1996.

Dag en gebied	N	Bloedalcoholgehalte (BAG-%)				
		0,2-0,5	0,5-0,8	0,8-1,3	≥ 1,3	≥ 0,5
<i>Vrijdag</i>						
Apeldoorn	317	3,2%	2,8%	1,3%	1,3%	5,4%
Over-Betuwe	123	4,9%	0,8%	1,6%	2,4%	4,9%
Achterhoek	246	7,3%	0,8%	--	--	0,8%
N.W.-Veluwe	371	5,7%	1,6%	0,3%	0,5%	2,4%
Totaal	1.057	5,2%	1,7%	0,7%	0,9%	3,2%
<i>Zaterdag</i>						
Arnhem	520	5,0%	1,7%	1,3%	0,6%	3,7%
Nijmegen	389	3,9%	1,3%	1,3%	--	2,6%
Bommelerwaard	256	5,9%	2,7%	0,4%	1,2%	4,3%
Ede e.o.	211	4,3%	1,9%	0,9%	0,9%	3,8%
Totaal	1.376	4,7%	1,8%	1,1%	0,6%	3,5%

Tabel 2a. Alcoholgebruik naar dag en gebied, 1996.

Dag	N	Bloedalcoholgehalte (BAG-‰)				
		0,2-0,5	0,5-0,8	0,8-1,3	≥ 1,3	≥ 0,5
Vrijdag	1.084	4,2%	1,0%	1,3%	0,5%	2,8%
Zaterdag	1.453	5,3%	1,7%	1,3%	0,6%	3,6%
Totaal	2.537	4,8%	1,4%	1,3%	0,5%	3,2%

Tabel 1b. Alcoholgebruik naar weekenddag, 1997.

Dag en gebied	N	Bloedalcoholgehalte (BAG-‰)				
		0,2-0,5	0,5-0,8	0,8-1,3	≥ 1,3	≥ 0,5
<i>Vrijdag</i>						
Apeldoorn	282	5,0%	2,1%	3,2%	0,7%	6,0%
Over-Betuwe	169	4,7%	1,8%	1,2%	--	3,0%
Achterhoek	226	4,9%	0,4%	0,9%	0,4%	1,8%
N.W.-Veluwe	407	2,9%	0,2%	0,2%	0,5%	1,0%
Totaal	1.084	4,2%	1,0%	1,3%	0,5%	2,8%
<i>Zaterdag</i>						
Arnhem	499	6,4%	1,8%	1,4%	0,4%	3,6%
Nijmegen	412	4,9%	1,7%	1,7%	0,7%	4,1%
Bommelerwaard	241	2,5%	2,5%	0,8%	0,4%	3,7%
Ede e.o.	301	6,3%	1,0%	1,0%	0,7%	2,7%
Totaal	1.453	5,3%	1,7%	1,3%	0,6%	3,6%

Tabel 2b. Alcoholgebruik naar dag en gebied, 1997.

Dag en tijdstip	N	Bloedalcoholgehalte (BAG-%o)				
		0,2-0,5	0,5-0,8	0,8-1,3	≥ 1,3	≥ 0,5
<i>Vrijdag</i>						
22-24 uur	527	4,7%	1,1%	0,4%	0,4%	1,9%
00-02 uur	411	6,3%	1,7%	0,5%	0,2%	2,4%
02-04 uur	119	3,4%	4,2%	2,5%	5,0%	11,8%
Totaal	1.057	5,2%	1,7%	0,7%	0,9%	3,2%
<i>Zaterdag</i>						
22-24 uur	643	4,5%	1,1%	0,2%	0,3%	1,6%
00-02 uur	452	4,2%	2,9%	1,3%	0,7%	4,9%
02-04 uur	281	6,0%	1,8%	2,8%	1,1%	5,7%
Totaal	1.376	4,7%	1,8%	1,1%	0,6%	3,5%

Tabel 3a. Alcoholgebruik naar dag en tijdstip, 1996.

Geslacht en leeftijd	N	Bloedalcoholgehalte (BAG-%o)				
		0,2-0,5	0,5-0,8	0,8-1,3	≥ 1,3	≥ 0,5
<i>Mannen</i>						
18-24 jr	392	4,1%	1,5%	1,5%	0,3%	3,3%
25-34 jr	574	4,9%	2,3%	1,2%	0,9%	4,4%
35-49 jr	462	5,6%	2,6%	1,1%	1,5%	5,2%
50 jr e.o.	297	9,4%	2,0%	0,3%	0,3%	2,7%
Totaal	1.725	5,7%	2,1%	1,1%	0,8%	4,1%
<i>Vrouwen</i>						
18-24 jr	155	1,9%	--	0,6%	--	0,6%
25-34 jr	265	2,6%	0,4%	0,4%	0,8%	1,5%
35-49 jr	211	3,8%	2,4%	0,5%	0,5%	3,3%
50 jr e.o.	77	5,2%	--	--	--	--
Totaal	708	3,1%	0,8%	0,4%	0,4%	1,7%

Tabel 4a. Alcoholgebruik naar geslacht en leeftijd, 1996.

Dag en tijdstip	N	Bloedalcoholgehalte (BAG-%e)				
		0,2-0,5	0,5-0,8	0,8-1,3	≥1,3	≥0,5
<i>Vrijdag</i>						
22-24 uur	587	3,9%	0,5%	0,9%	0,2%	1,5%
00-02 uur	366	5,5%	1,6%	0,5%	0,3%	2,5%
02-04 uur	131	1,5%	1,5%	5,3%	2,3%	9,2%
Totaal	1.084	4,2%	1,0%	1,3%	0,5%	2,8%
<i>Zaterdag</i>						
22-24 uur	747	4,3%	0,7%	0,4%	0,3%	1,3%
00-02 uur	434	5,5%	2,3%	2,1%	0,7%	5,1%
02-04 uur	272	7,7%	3,7%	2,6%	1,1%	7,4%
Totaal	1.453	5,3%	1,7%	1,3%	0,6%	3,6%

Tabel 3b. Alcoholgebruik naar dag en tijdstip, 1997.

Geslacht en leeftijd	N	Bloedalcoholgehalte (BAG-%e)				
		0,2-0,5	0,5-0,8	0,8-1,3	≥1,3	≥0,5
<i>Mannen</i>						
18-24 jr	358	3,6%	2,2%	1,4%	0,6%	4,2%
25-34 jr	556	5,8%	1,4%	1,3%	0,5%	3,2%
35-49 jr	485	6,0%	1,2%	1,2%	0,6%	3,1%
50 jr e.o.	383	5,5%	1,6%	2,1%	0,8%	4,4%
Totaal	1.782	5,3%	1,6%	1,5%	0,6%	3,6%
<i>Vrouwen</i>						
18-24 jr	169	0,6%	--	1,2%	--	1,2%
25-34 jr	240	2,5%	1,7%	0,4%	--	2,1%
35-49 jr	229	7,4%	1,3%	1,7%	0,9%	3,9%
50 jr e.o.	117	2,6%	0,9%	--	--	0,9%
Totaal	755	3,6%	1,1%	0,9%	0,3%	2,3%

Tabel 4b. Alcoholgebruik naar geslacht en leeftijd, 1997.

BAG-%	N	Herkomst				
		Horeca	Sportkantine	Bezoek/ feestje	Werk/thuis	Anders/ onbekend
0,7-0,8	12	50%	--	17%	25%	8%
0,8-1,3	22	68%	9%	23%	--	--
≥ 1,3	16	44%	6%	31%	19%	--
Totaal	50	56%	6%	24%	12%	2%

Tabel 5a. *Herkomst van overtreders naar BAG-klasse, 1996.*

Politieregio	N	Bloedalcoholgehalte (BAG-%)				
		0,2-0,5	0,5-0,8	0,8-1,3	≥ 1,3	≥ 0,5
N- en O-Gelderl.	934	5,2%	1,8%	0,5%	0,6%	3,0%
Gelderl.-Midden	854	4,8%	1,6%	1,3%	0,9%	3,9%
Gelderland-Zuid	645	4,7%	1,9%	0,9%	0,5%	3,3%
Totaal	2.433	4,9%	1,8%	0,9%	0,7%	3,4%

Tabel 6a. *Alcoholgebruik naar politieregio, 1996.*

BAG-%	N	Herkomst				
		Horeca	Sportkantine	Bezoek/ feestje	Werk/thuis	Anders/ onbekend
0,7-0,8	8	38%	25%	13%	--	25%
0,8-1,3	33	70%	--	21%	6%	3%
≥ 1,3	13	46%	--	31%	23%	--
Totaal	54	59%	4%	22%	9%	6%

Tabel 5b. *Herkomst van overtreders naar BAG-klasse, 1997.*

Politieregio	N	Bloedalcoholgehalte (BAG-%)				
		0,2-0,5	0,5-0,8	0,8-1,3	≥ 1,3	≥ 0,5
N- en O-Gelderl.	915	4,0%	0,9%	1,3%	0,5%	2,7%
Gelderl.-Midden	969	6,1%	1,5%	1,2%	0,4%	3,2%
Gelderland-Zuid	653	4,0%	2,0%	1,4%	0,6%	4,0%
Totaal	2.537	4,8%	1,4%	1,3%	0,5%	3,2%

Tabel 6b. *Alcoholgebruik naar politieregio, 1997.*

